

Men bevindt zich onder den bekenden vjgeboom. Men rankt ook aan een oorlog zoo gewoon. Dat is het treurige aan dit alles verbonden. Gedurende den laatsten tijd dringt zich de vraag aan mij op, of men ten allen tijde verplicht is zijn leven voor het vaderland te geven indien de Regeering roept? Of men in vele gevallen niet gerechtigd is zich aan den dienst te onttrekken, zonder dan onmiddellijk kennis te maken met de straf, die men voor dienstweigeraars tijdens den oorlog heeft gesteld? Men moet niet zeggen, dat dit een anarchistische of een laffe gedachte is.

Menigeen, die zich niet gaarne onder de anarchisten zou zien geschaard, loopt in onze kringen met deze denkbeelden rond.

Een verklaring hiervoor is niet moeilijk te vinden.

De oorlogen waarvan de wereld getuige is geweest, waren toch bij uitstek het gevolg van economische factoren.

Wangunst en hoogmoed waren de voornaamste drijfveren.

Men denke slechts aan den Boerenoorlog.

Indien ooit, dan is toen wel duidelijk gebleken, dat het boerenvolk vermoord moest worden, om de zilverlingen in handen der tegenstanders te doen vloeien.

Zoo bezien moet men niet zeggen, dat het dwaasheid is indien er ook onder ons menschen zijn, die zich niet wenschen te geven voor dit onzalige bedrijf, en zeker hebben zij daar niet het recht toe, die eventueel achter de schermen hun politiek blijven voeren, en steunen op de „vaderlandsliefde” van degenen die tegen hun zin gedood worden.

Het is zeer de vraag of dit streven „laf” dient te worden genoemd, of het niet laffer is duizenden gezinnen voor altijd te verwoesten.

De groote vraag is deze, om een bepaald geval te nemen, hadden de Engelschen, kennende het streven der Regeering ten opzichte van de Boeren, het recht om te zeggen: „bieraan doen wij niet mee!” Of is men verplicht mede te werken aan een oorlog, wanneer men weet, dat men een werk gaat verrichten, dat op alle gronden grondig is te veroordeelen.

Een andere vraag, die hiermede ten nauwste samenhangt, is deze: Heeft men het recht te weten waarvoor men den oorlog in wordt gejaagd?

De praktijk heeft bewezen, dat zij, die voor het vaderland ten strijde trekken de motieven niet kennen, die tot een oorlog hebben geleid.

Staat men eenmaal voor een oorlogsverklaring, dan wordt met kunst- en vliegwerk het volk bewerkt en herhaalt men in een enkele redevoering het woord „vaderlandsliefde” een maximum aantal malen, en wanneer dan door diegenen, die zelf meestal met den oorlog niet direct in aanraking komen, het volk is opgezweept, meent men tevreden te kunnen zijn.

Het wil mij toch voorkomen dat wanneer het gaat over de allesbeheerschende vraag, of ik mijzelf moet laten dooden, en een ander het leven moet benemen, er recht is om klaarheid te hebben, om te weten wat de oorzaken zijn van die ontzettende gebeurtenissen.

Met opzet laat ik hier het woord „kapitalisme” achterwege. Men zou, indien ik in dit verband met deze uitdrukking naar voren kwam, socialistische tendenzen achter mijn vragen willen zoeken en dat zou te betreuren zijn.

Alleen zou ik nog gaarne een gedachte naar voren brengen, n.l. deze: Waarom doet men toch niets in dezen tijd?

De toestand van Europa is zoo diep treurig.

Het spook van revolutie waart om onze grenzen. In ons land wordt alles in 'twerk gesteld om een „inflatie” te voorkomen.

En... de toekomst blijft zoo donker.

Er wordt ook in ons land zooveel geleden. Kunnen wij dan niets doen nu van den mensch schier geen toekomst is te verwachten?

Tijdens den oorlog hadden we onze bededagen. En nu....!

Zou het dan zoo moeilijk zijn, om eens één dag te bepalen waarop heel Europa, of misschien heel ons volk, zich drie uren afzonderde, om gemeenschappelijk den Heere te bidden om uitkomst uit de groote moeilijkheden.

Of moeten wij voort blijven sukkelan met bezuinigingsleuzen?

Ik vraag slechts. Het kan zijn, dat door mij groote factoren verwaarloosd zijn.

Gaarne zou ik dan zien, dat een correctie werd aangebracht. Misschien kunnen deze opmerkingen leiden tot verheldering van inzicht in zeer belangrijke vraagstukken.

Met dank voor uw welwillendheid,

C. P. v. O.

Haag, 16-12-22

Het is niet mogelijk deze gewichtige vragen met een korte opmerking te beantwoorden. Zij raken het vraagstuk van dienstweigering en geweten, waarop ik gaarne nog eens terug kom. Mag ik den inzender den raad geven het geschrift van Dr de Moor over dit onderwerp te lezen? Voorts wil ik over dit ingezonden stuk alleen nog zeggen: lo dat de kritiek op de vredesbeweging van de internationale moderne arbeidersbeweging m.i. ten volle gewettigd was, opdat het doel de middelen niet heiligt, en voor ons de basis, waarop deze arbeid voor den vrede steunt, beslist onaannemelijk is, en zo dat des inzenders kritiek op ons gebrek aan gebedsworsteling alleszins waar is, en zijn vraag om gebedsdagen ons christenvolk uit het hart gegrepen is. Laat er toch in dezen tijd veel gesmeekt worden tot God om uitkomst. K. D.

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

IX.

Het nut der wijsbegeerte.

Een poosje heb ik naar een anderen titel gezocht, want het woord nut bevalt me niet.

Het klinkt zoo vreeselijk nuttig.

Er was eens een tijd, dat men de verste en schuchterste dorpjes van het Batavenland zegende met afdeelingen van de maatschappij „Tot nut van 't algemeen”; en dat mejuffrouw Van Naslaan dweepte met Lucretia Wilhelmina's „Nut der Tegenpoeden”.

En nog is er een humanistisch (menschverbeertijkend) luchtje aan dit populaire woordke.

Bovendien doet het een beetje groezelig aan als een versleten papieren gulden.

En het schijnt een afdaal naar de markt- en winkelsfeer, wanneer men hooge geestelijke waarden aan het begrip profijtelijkheid verbindt.

Vraagt de kunstenaar, die aan zijn impressie vormen geeft, naar nuttigheid, en bekommert de waarheidszoeker zich om het praktisch effect van zijn systeem?

En toch... zouden we „wijzer” zijn dan God, wanneer we aan eenig ding, dat Hij geschapen heeft de nuttigheid ontzegden.

Alle dingen bestaan tezamen vóór Hem, maar ook vóór elkander. De gansche wereld wordt beheerscht door één gedachte, en voor het groote ontwikkelingsdoel van het heelal is geen enkel schepsel onnut.

De menschen mogen het woord nut beduimeld hebben met hun vuile, mammonistische, handen, of ook door ziekelijk idealisme het uitgeschakeld hebben uit hun werkprogram, — in zichzelf is het de edele uitdrukking van den goddelijken wil.

En in plaats van concessies te doen aan een levensverzakelijking, die ook de taal meesleept in den profanen stroom, is het veeleer onze roeping aan de vulgariseerde woorden den oorspronkelijken glans van hun karakteristieke schoonheid terug te geven.

Het woord nut vertegenwoordigt een lofwaaardige Godsgedachte.

Verbindt de Schrift zelfs niet dit woord aan een zoo opper-heilig begrip als de religie, zeggende, dat de godzaligheid tot alle dingen nut is, hebbende de belofte van het tegenwoordige en van het toekomstige leven?

En Jezus zei: Het is u nut, dat ik wegga.

Wat schande of profanie zou er dan in steken, — mits men de woorden ernstig neme, — die twee eens even aandachtig saam te nemen: Het nut en de wijsbegeerte?

••

Men overwege echter eerst een onderscheiding. Het „nut” heeft twee tegenstellingen.

Het staat enerzijds tegenover genoeg.

Men zegt: „Eerst het nuttige, en dan het aangename”.

Wij willen deze tegenstelling even aanvaarden, en vooropstellen, dat filosofeeren allesbehalve een denkspelletje is. Het is geen geestelijk ganzebord, waar men de pot krijgt door een paar gelukkige worpen. Het is geen vroolijke sledevaart langs gladgeveegde banen in prikkelende winterlucht.

Veeleer is de wijsgeer een pelgrim, die de gierige zandvlakte dóór moet, waar geen wegen zijn en alleen het steeds bedachte doel de heete voeten nader trekt.

De wijsgeer is de landman, die het zaad draagt, dat men zaaien zal, al gaande en weenende.

Toen Schopenhauer zijn systeem in beginsel gereed zag, had hij het gevoel, alsof hij een kind ter wereld gebracht had, alleen met dit verschil, dat hij de smart van het baren nog niet vergeten kon.

Wilt ge een actueele gelijkenis? De filosofie vergt den mensch op tot het bestijgen van een nog nooit beklommen Mount-Everest. De oogen van miljoenen hebben met mystieke bewondering naar den rein-besneeuwden top gestaard, en lenige touristen hebben hun heroieke kracht beproefd, om langs de stugge flanken op te klauteren; ten slotte heeft een, met de allernieuwste hulpmiddelen gewapende, expeditie het uiterste gedaan wat menschelijke energie aan listige kracht presteeren kan; maar de witte reus lacht majestueus om de riljende kabouters, die vergeefs hun vlagje zoeken te planten op zijn kop.

De wijsbegeerte stelt den mensch voor den eisch van het veroveren van een onbekend land; het opgraven van een verborgen schat; het openbreken van de ijzerharde schaal, waarin de natuur haar mysterie besluit.

En toch...

Gelijk in alle jagen, mengt zich ook in het jacht maken op de verscholen waarheid een geheimzinnig genot.

De tegenstelling tusschen het nuttige en het aangename lost zich in de wijsbegeerte somtijds op in een wettige harmonie.

De moeite wordt vreugde, de inspanning wordt „zalig”, wanneer het groote einddoel aan de fan-

tastische hoop verschijnt als een tóch bereikbaar paradijs.

En bovendien!

Al wat door formeele oefening de fijnste geest vermogens sterkt, geeft aan den mensch de blijdschap der bevrediging....

De inspanning van het zóó uiterst verwikkelde schaakspel is tóch ontspanning.

En de turner geniet bij het hujend zwoegen aan het rek een vreugd-sensatie, die hij bij veel geringer overgave van zijn kracht tot den dagelijken arbeid niet kent.

Zoo is dus de wetenschappelijke, en speciaal de wijsgeerige, vreugde, niet slechts de vreugde van het streven naar de waarheid, noch ook van het ontdekken van de sublieme diamanten van de waarheid, maar ook wel waarlijk het lustgevoel bij het bewust worden van de zeer edele vermogens, die den mensch typeeren als te zijn „van Gods geslacht”.

••

Er is nog iets.

Méer dan eenig ander vak van wetenschap is de wijsbegeerte verwant aan de kunst, en opent de beoefening der wijsbegeerte den mensch gelegenheden tot het produceeren en genieten van kunst.

Bijna alle filosofen waren eerste-rangs-stylisten.

Plato, Descartes, Schopenhauer, Nietzsche, hebben een proza geschreven, dat door géén van de meest excellente literaire kunstenaars wordt overtroffen.

Bepaaldelijk Schopenhauer's aforismen (korte gedachten) en Nietzsche's Zarathustra, zijn modellen van stijl, die beurtelings boeien door elegantie en massiviteit, door zuiverheid en weelde van vormen.

Kuno Fischer's „Geschichte der neuern Philosophie” moet ook den meest verwarden literairen lijn-proever, om de meesterlijke beheersching, de soepele wendingen, de preciese zeggings en de kristallijnen dóórzichtigheid, van de taal een openbaring zijn.

Laat ons ook bedenken, dat menig wijsgeerig systeem den indruk maakt van een klassiek paleis of van een gothische kathedraal, waar de onderdeelen bevallige en verbazende bloeisel zijn uit één geniale scheppingsgedachte; dat de wording en wasing van sommige stelsels aan den beschouwer de sensatie geeft van een roman, waarin de verwickelingen tot een verrassende ontknooping leiden, of van een drama, waar de levensproblemen door handeling tot oplossing worden gebracht.

Welk een spanning wekt het in uw denken nuwen, wanneer ge met Descartes afdaalt in den afgrond van den twijfel, resoluut verwerpend alle autoriteit van vroeger gevonden wijsgeerige „waarheden”, moedig wantrouwend ook wat de grootsten onder de groote denkers voorheen als onomstootelijk vast hebben gesteld; ernstig uitgaande van het voornemen niet iets voor waarheid aan te nemen, waaraan ook maar de kleinste vlek van onzekerheid kleeft, — om dan ten slotte in dien afgrond aan te komen tot het ééne punt van vastigheid, vanwaar de heele waarheidstempel weer kan worden opgebouwd: — ik denk, dus ben ik (cogitans ergo sum)!

Wij kunnen het feit laten rusten, dat andere wijsgeeren ook die ééne vastigheid van Descartes hebben ómgestooten, — voor het oogenblik heeft de geniale vondst van den koeien, bijna roekeloozen, twijfelnaar, die opzettelijk alles wegwerpt om te vinden, iets ongemeen verrassends, en het verschaft een soort romantisch genot uit dat kleine waarheidskimpje den prachtige boom van zijn consequent rationalisme (het bouwen van de waarheid op de rede) te zien groeien.

Eenzelfde dramatische ontroering ontstaat bij het volgen van Hegel, die de wereld zelve beschouwt als het denkproces van een zich tot de hoogste klaarheid ontwikkelenden geest; en van Schopenhauer, die, grijpend naar het wereldgeheim, tot de ontdekking komt, dat de grond van alle dingen is de wil, en dat ook het denkend leven van dien oerwil slechts een verschijnsel, een opflukkering, is.

Er behoeft dus, om de genoemde redenen, in de wijsbegeerte geen antithese tusschen nut en vreugde te zijn.

••

De taalproduceerende „gemeente” heeft echter nog een andere tegenstelling in de wereld gebracht, namelijk tusschen „nut” en „noodzakelijkheid”.

„Men” zegt: dit is wel nuttig, maar noodig is het niet.

Nu, ook met deze tegenstelling behoeven we ons niet te vermoeien.

Laat ons nuchter zijn en erkennen, dat iemand een heel goed en weerbaar christen kan zijn, zonder wijsgeerige studie.

Holden des geloofs zijn meer waard dan hielden der genade.

Schitterende daden, waardoor de menschheid wordt gezegend, kunnen worden volbracht door mannen, die nooit één regel van Spinoza's Ethiek gelezen, en nooit van Kant's Katagorien gehoord hebben.

Maar daar is — gelijk we reeds opmerkten, — een terrein, waarop men zich zonder eenige wijsgeerige training niet wagen kan, en ook kan of van een doorgaande zuivering en ontwikkeling der

christelij sprake z

De vri

das herl

noodig?

Een ge

lijk!

Maar

anders d

Bij on

redelijk

Wij he

komen t

Voor v

lijk sur

De S

op de c

zijn best

tot onde

De wijsb

nood. O

De wijsge

zaamheid

en deze

de vraag

Hier is

ons geme

duidelijk.

De wij

zelfgekoz

De chi

We ku

De ongel

zoeken in

ten-wijge

op de k

toch bereikbaar
 le finste geest-
 mensch de blijd-
 rst verwikkelde
 ud zwoegen aan
 hij bij veel ge-
 t den dageljk-
 to, en speciaal
 ats de vreugde
 noch ook van
 mantien van de
 et lustgevoel bij
 dele vermogens,
 zijn „van Gods
 wetenschap is
 unst, en opent
 mensch gelegen-
 ten van kunst-
 range-stylisten.
 Nietzsche, heb-
 or geen van de
 ars wordt over-
 smen (korte ge-
 zijn modellen
 or elegantie en
 de van vormen.
 neuern Philoso-
 inden literairen
 eheersching, de
 jing en de kris-
 een openbaring
 enig wijsgeerig
 klassiek paleis
 waar de onder-
 oelsels zijn uit
 at de wording
 n den beschou-
 aan, waarin de
 le ontkenning
 evensproblemen
 n gebracht.
 v denken nuwen,
 in den afgrond
 nd alle autori-
 „waarheden“;
 rootsten onder
 mostoetlijk vast
 van het voor-
 aan te nemen.
 k van onzeker-
 n dien afgrond
 van vastigheid,
 weer kan wor-
 en ik (cogitans
 n, dat andere
 van Descartes
 oogenblik heeft
 n, bijna roeke-
 alles wegwer-
 assends, en het
 genot uit dat
 lgen boom van
 ouwen van de
 len.
 ontstaat bij het
 elve beschouwt
 tot de hoogte
 van Schopen-
 lgeheim, tot de
 alle dingen is
 even van dien
 opflikkering, is
 le redenen, in
 sschen nut en
 „ heeft echter
 ereijde gebracht
 zakelijkheid“.
 naar noodig is
 hoeven we ons
 n, dat iemand
 kan zijn, zoo-
 urd dan heiden
 le menscheid
 volbracht door
 pinoza's Ethiek
 goriën gehoord
 opmerkten, —
 er eenige wijs-
 n ook kan er
 itwikkeling der

christelijke wetenschap zonder wijsbegeerte geen sprake zijn.

De vraag: is wijsbegeerte noodig? — kan men dus herleiden tot de andere vraag: is wetenschap noodig?

Een gezond christenmensch zegt daarop: natuurlijk!

Maar voor ons staat de zaak toch belangrijk anders dan voor de „wereld“.

Bij ons heerst de wijsbegeerte niet over ons redelijk en zedelijk zijn.

Wij hebben de wijsbegeerte niet noodig om te komen tot den intellectueelen vrede.

Voor vele filosofen is wijsbegeerte het mensche-lijk surrogaat van den godsdienst.

De Spinozist b.v. bouwt zijn wereldbeschouwing op de ethische grondwet, dat de mensch geneigd is in zijn bestaan te volharden. Deze neiging drijft hem tot onderzoek en dit onderzoek tot wijsbegeerte. De wijsbegeerte is dus de kleindochter van den nood. Om vrucht of nut is het haar niet te doen. De wijsgeer is als Abraham, die uitrokt in gehoorzaamheid aan hetgeen hij voor zijn plicht houdt, en deze gehoorzaamheid niet afhankelijk stelt van de vraag: Kom ik er of kom ik er niet?

Hier is het verschil tusschen ons en de laat-
 ons genakshalve zeggen) ongeloofige wijsbegeerte duidelijk.

De wijsgeerige Abraham gehoorzaamt aan een zelfgekozen plicht.

De christen wijsgeer gehoorzaamt aan God.

We kunnen het verschil ook aldus formuleeren: De ongeloofige wijsgeer zoekt God en in dat zoeken moet hem de wijsbegeerte dienen; de christen wijsgeer heeft God en bouwt alle wijsheid op de kennis Gods.

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

BIJ de Jaarswisseling.

Ook nog deze week laat ik het vervolg van m'n artikelen reeks liggen, uit dezelfde overweging, die mij de vorige maal er toe bracht.

Evenzeer toch als het Kerstfeest is de jaarswisseling een gebeurtenis, die het leven van allen dag een oogenblik doet stilstaan, die de gewone verhoudingen momenteel overheerscht, en dus zullen we in de literatuur ook weer overal de sporen daarvan kunnen vinden. Want alles wat in het menschen-leven een plaats heeft, heeft ook een plaats in de letterkunde.

Te eerder nog zal deze veelvuldige reflexen geven van Oude- en Nieuwjaarsstemmingen, wijl de Jaarswisseling de aandacht van de menschen in één punt samentrekt veel meer nog dan de Kerstviering, die voor velen ook zonder het kindeken van Bethlehem mogelijk is. Bovendien kan de wisseling van 't jaar uitgangspunt zijn voor allerlei overweging, en dus in iedere periode en voor elken dichter of schrijver onderwerp van behandeling zijn, terwijl de behoefte, te zingen van de glorie van den Kerstdag, alleen in de sfeer der religie geboren wordt.

Uit deze veelheid dan doe ik thans een enkele greep, nu we zelf staan voor den overgang van het oude naar het nieuwe jaar.

Ik zei al, dat oud- en nieuwjaarsliteratuur van allerlei aard kan zijn.

Christelijke kunst zal hier de idee der vergankelijkheid stellen tegenover wat eeuwig is, zal komen tot zelf-analyse, met de vraag in hoeverre de zegen en de teleurstelling van het voorbijgegaan de ziel dichter hebben gebracht bij God, zal bij den ingang van het onbekende de behoefte uitspreken aan goddelijke genade om in het komende Gods weg te mogen gaan.

Waar men echter niet leeft bij deze dingen, zal de stemming een andere zijn, verschillend naar de omstandigheden, waarin men verkeert. Leest men den bundel „Nieuw Jaar Liedekens, uytghe-geven bij de Retorijk kamer 't aemstelredam in Liefd' Bloeyende, van den jaere 1581 tot den jaere 1608“, dan zal men allerlei toespelingen vinden op onderlinge verhoudingen en daarnaast vastgeknoopte ethische lessen in rede-rijkerstrant. Bladert men door de „Nieuw-jaerlieden“ der Deutsche Academie, (van 1618—1622) dan leest men telkens weer van den strijd, dien de Academisten te voeren hadden met de predikanten en zijn vele liedjes een quitteering of verzwareing van ander schuld-rekening. De van het begin der 18e eeuw tot op onzen dag toe jaarlijks terugkerende samenspre-king van Thomasvaer en Pietermel (afkomstig uit het kluchtspel „De Bruiloft van Kloris en Roosje“, dat van ± 1707 af vertoond werd na de nieuw-jaarsopvoering van den Gysbrecht) bespreekt de voornaamste gebeurtenissen van het jaar in goed-moedig-guiltigen trant. Staat men de Nieuwjaars-liederen op van 'Tollens, dan krijgt men het beeld te zien van den zelfgenoegzamen, oppervlakkig-godsdienstigen tijd, waarvan hij de kenmerkende vertegenwoordiger is....

En zoo zou ik kunnen voortgaan met 't opsommen van telkens weer andersoortige gedichten of proza-fragmenten, die den tijd en de gedachten van den auteur reflecteeren.

Evenzovele voorbeelden zouden er naast te stellen zijn van Cats, Vondel, Huyghens, Camp-huysen, of later, Bijlenderijk en Da Costa, die allen de jaarswisseling zien in het licht van hun chris-telijke overtuiging en dus tot geheel andere be-schouwingen komen.

Merkwaardige tegenstellingen zouden ten aan-zien van dit veelgeliefde onderwerp samen te brengen zijn. Een voorbeeld diene ter illustratie. Ik kies daartoe uit het werk van twee dichters, die al door den tijd, waarin ze leven en den groep, waartoe ze behooren, elkanders tegengesteld zijn: daardoor spreekt het voorbeeld sterker. 'k Bedoel dan Albert Verwey en J. J. L. ten Kate, en heb 't oog op: „Rouw om het jaar“ (Verwey) en „Oude-jaarsavondtroost“ (ten Kate).

Al dadelijk vallen de titels der gedichten u op, en, bij even nadenken, ziet ge daarin de tegen-stelling al volkomen aangewezen. Tusschen rouw en troost in ligt juist het groote scheidingspunt.

In het, bijzonder artistieke, gedicht van Verwey, (ook in z'n vorm is het eigenaardig), worden de maanden uitgenoodigd bloemen aan te brengen, want het jaar is dood!

Het jaar is een koud, dood man in huis,
 En ik wil het begraven met zang en geruisch
 Van vallende bloemen....
 Het jaar, ach 't jaar is dood!....

Blijde maanden van 't doode jaar,
 Vollegt zachter achter de baar
 Dan toen gij volgdet na elkaar,
 Armvullen dragend van blijde bloemen....
 Eerste en laatste maanden, treedt
 Langs de baar met sleepend kleed —
 Uw preevlende lippen noemen
 Spelend den naam van 't jaar.
 Ach, 't schoone jaar is dood!....

Maanden, die als maagden zijt,
 Strooit rondom hem bloemen en kruid, —
 Hij was een achtoon, groot man in zijn tijd,
 Draagt hem met zangen en klagen uit
 Bloemen liggen om 't schoone hoofd,
 Bloemen over de baar —
 Maar het licht, ach het licht is gedooft
 In de oogen van 't doode jaar.

Gaat nog eenmaal rond de baar
 Komt dan weer....
 Ziet nog eens naar 't doode jaar
 Dan niet meer....

Dood! dat is de hoofdtoneel. Wat schoon, groot, licht, fleurig was — 't is weg. De stemming is die van een begrafenis. En de toch onmisbare troost moet worden gevonden in de hoop op het nieuwe jaar, dat weer een blijde Mei brengen zal (slotstrophe). Hier uit zich een fijn-voelend dichter, een groot kunstenaar, die de vergankelijkheidsge-dachte gevoelt, maar naar het Eeuwige niet grijpen kan.

Stel tegenover zijn gedicht nu het naar den vorm echt-onderwetsche, soms rijm-stroove vers van Ten Kate:

Neen, die Hoop zal niet beschamen
 Die Gods trouw tot grondslag heeft:
 Zijn belofte is ja en Amen —
 Eeuwig leeft die eeuwig leeft!
 't Zijn Gods goedertierenheden
 Dat wij niet vernietigd zijn.
 God doorbalsemt de woestijn
 Met een Levensgeur uit Eden.

Alle zonden, alle zorgen,
 Wenten wij op U alleen.
 Nieuw op elken nieuwen morgen
 Blijven Uw barmhartigheeden
 Frisch nog, in de winternachten,
 In den laatste stond van 't jaar,
 Bij de wieg en bij de baar
 Eerste en laatste! God der Krachten!

Halleluja, Hemel-Heere!
 In dit heilig oogenblik
 Hallelujah, lof en eere
 Ook bij onzen jongsten snik!
 't Zij wij sterven, 't zij wij leven,
 Blijf ons deel in eeuwigheid!
 Houd ons op Uw komst bereid,
 Tot we Uw Hemel binnen zweven!

Zeker, we gevoelen allen het verschil in artis-ticiteit (tusschen haakjes herinner ik er even aan, dat de meening als zou bij de predikant-dichters geen schoonheid te vinden zijn en geen kunst ge-heel uit den tijd is). Maar we voelen óók het verschil in stemming, in warmte, zoo sterk zelfs, dat geen enkel woord ter verduidelijking meer noodig is. Daarom zij men niet te haastig in het oordeelen, maar luistere liever.

Ten slotte wijs ik nog op den bekenden zang, waarmede de Genestet op Nieuwjaarsdag 1855 het nieuwe jaar inging. En laten we ook hier niet criti-seeren, maar luisteren. Want wat hij zegt geldt ook ons!

De lendenen omgord en brandende de lampen!
 Neemt saam de plooiën van het sleepende gewaad
 Dat gij moogt vaardig zijn tot werken, dienen, kampen,
 Tot scheiden — als Gods ure slaat.

De lendenen omgord: schikt weg wat u zou hinderen,
 Gehoorzaamte aller uur op de ongewisse paen,
 Als knechten in Gods dienst, neen, als geliefde kinderen,

Den, weg, dien Hij u wenkt, te gaan.

Ons leven is een staag verreizen en vertrekken; —
 Wie roemt op stad of huis of rustplaats hier beneen? —
 Ons komt gedurig weer de stem des Geestes wekken:
 Op, maak U vaardig en reis heen!

Op, uit uw armstoel, naar het stroodak in de vertel!
 Der armen Heiland roept in guren winternacht.
 Op, uit uw blij gezin, naar 't eenzaam huis der smarte:

Ween met die weenen, trouw en zacht.

Voort van de plek der ruste, in 't kamperk van het leven,
 Die steile bergen op; daal van de plaats der eer;
 Verlaat uw rozenhof voor donkre olijvendreven,
 Op — naar uw kruis, uw graf, uw Heer!

Ga, waar uw werk u roept, en volgzzaam laat u leiden,
 Wacht op Gods weak, omknel uw reisstaf, neem uw kruis;
 Groet die gij liefhebt, want uw wegen zullen scheiden,
 Bereid uw hart, bereid uw huis....

„Bereid zijn,“ klinkt de last, zoo neemt dan saam de vrouwen
 Van 't hangende gewaad, voor 't struiklen van uw voet,
 Omgordt u met de kracht van 't vol geloofsver-trouwen
 Met Christenliefde en Christenmoed.

En steekt de lampen aan — ook waar een zon van zogen
 Dees schoonen morgen in uw woning licht en lacht!
 Omgordt u; gij moet voort, op de onbekende wegen!
 Ontsteekt de lampen — het wordt nacht.

Gaan wij met deze ernstige vermaning het jaar 1923 in!

C. T.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Hoofddienst en Hulpdienst.

Wat is zending? Over het algemeen zal het antwoord onder ons eenstemmig luiden; in de for-muleering zal er verschil zijn, maar hierin gaan wij met elkander accoord, dat zending is het bren-gen van het Evangelie aan de niet-Christelijke volken; het doel is om zielen te winnen voor Christus, doch tevens om deze te vereenigen tot een kerk; ook blijven wij bij de enkelen niet staan, want het is om het volk te doen.

Dit is geheel in overeenstemming met het zen-dingsbevel; Jezus zeide: „Predikt het Evangelie aan alle creaturen“, en ook „Onderwijs alle vol-ken“, d.w.z. maakt alle volken tot mijn disci-pelen. En op een andere plaats luidt het: „Gij zult mijn getuigen zijn“.

Moeten nu de scholen, de hospitalen enz. ook tot het zendingswerk worden gerekend? Wij weten, dat op de zendingsscholen de naam van Jezus allerniast wordt achtergehouden; het heil in Chris-tus wordt den kinderen met opzet en nadruk ge-toond; ook in de hospitalen zwijgen de dokters van het Evangelie niet, evenmin de verplegers; zelfs wordt aan de wachtende patiënten Christus verkondigd door een daartoe aangewezen helper. Toch zijn daardoor schooldienst en hospitaaldienst geen zendingswerk; het onderwijzen der jeugd en de verzorging der zieken zijn middelen, wel zeer welkome en betekenisvolle middelen, maar toch niet meer dan hulpmiddelen; zij ploegen den akker van het Inlandsch volksleven om; zij vormen een brug, waarlangs de zending het hart van den In-lander bereikt; zij hebben ook inderdaad sommigen voor Christus mogen gewinnen; zij dragen sterk bij tot verheffing van het volk, en zijn ook middelen, om de Inlanders op te voeden. Doch tot het zen-dingswerk in den eigenlijken zin van het woord mogen zij niet worden gerekend.

Degradeeren wij daardoor deze hulpdiensten tot iets minderwaardigs? Beperken wij op deze wijze willekeurig het werk der zending? Toonen wij al-zoo geen oog te hebben voor de heroeringen, die de Javanen sidderen doen tot in hun onderste volkslagen toe?

Misschien ziet gij bij deze vragen verwonderd op. Maar deze verwondering wijkt, indien gij leest het referaat van Ds M. Lindenborn, gehouden op de Predikantenconferentie voor de zending te Lun-teren en uitgegeven onder den titel „Actuele zen-dingsvragen in Ned-Indië“.

Het is waar, Ds Lindenborn noemt onze kerken niet met name, en telkens maakten wij bij onszelf de opmerking, dat hij ons ook niet kan bedoeld hebben, daar hij daarvoor te zeer op de hoogte is met het zendingswerk der Gereformeerde Kerken, om zulk een onjuiste voorstelling der zaken te geven. Maar wij kunnen ons toch ook weer niet lozmaken van de gedachte, dat hij in ieder geval op sommige plaatsen op ons doelt. Maar zelfs af-gezien hiervan, is het toch van belang, om de beschouwing van Ds Lindenborn, die een man is